

ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ДИНАМІКИ

©2019 БУРИК Ю. І.

УДК 338.439
JEL: L60; L66; R10

Бурик Ю. І. Харчова промисловість Херсонської області: регіональний вимір сучасної динаміки

Метою статті є дослідження сучасного стану та основних тенденцій функціонування підприємств харчової промисловості Херсонської області задля формування стратегічних орієнтирів розвитку та забезпечення конкурентоспроможності в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Встановлено, що харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю в агропромисловому комплексі Херсонської області. Підприємства харчової індустрії регіону мають достатньо широку спеціалізацію та забезпечують населення широким асортиментом м'ясної, молочної, борошномельно-круп'яної, хлібопекарської продукції тощо. Проаналізовано динаміку основних показників розвитку харчової промисловості Херсонського регіону протягом 2010–2017 рр. Незважаючи на пріоритетність галузі в області, продовжується погіршення основних показників розвитку підприємств харчової промисловості Херсонської області, що пов'язано із загостренням конкурентної боротьби на зовнішньому ринку продуктів харчування, підвищенням вимог до їх якісних характеристик, низьким рівнем доходу на душу населення. Розглянуто внесок підприємств харчової галузі у промисловість Херсонської області за показниками обсягів реалізованої продукції, експорту, капітальних інвестицій, прямих іноземних інвестицій та чисельності працівників. Завдяки сформованому SWOT-аналізу визначено сутність стратегічних орієнтирів розвитку харчової індустрії Херсонської області, розглянуто сильні та слабкі сторони, можливості та загрози галузі в умовах формування сталого розвитку економіки держави.

Ключові слова: харчова промисловість, динаміка, експорт, стратегія, Херсонська область, індекс промислової продукції, SWOT-аналіз.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-166-170>

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 9.

Бурик Юлія Іванівна – аспірантка кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, Херсонський національний технічний університет (Бериславське шосе, 24, Херсон, 73008, Україна)

E-mail: yburik700@gmail.com

УДК 338.439
JEL: L60; L66; R10

Бурик Ю. И. Пищевая промышленность Херсонской области: региональное измерение современной динамики

Целью статьи является исследование современного состояния и основных тенденций функционирования предприятий пищевой промышленности Херсонской области для формирования стратегических ориентиров развития и обеспечения конкурентоспособности в условиях нестабильной внешней среды. Установлено, что пищевая промышленность является стратегически важной отраслью в агропромышленном комплексе Херсонской области. Предприятия пищевой индустрии региона имеют достаточно широкую специализацию и обеспечивают население широким ассортиментом мясной, молочной, мукомольно-крупяной, хлебопекарной продукции и т. п. Проанализирована динамика основных показателей развития пищевой промышленности Херсонского региона в течение 2010–2017 гг. Несмотря на приоритетность отрасли в области, продолжается ухудшение основных показателей развития предприятий пищевой промышленности Херсонской области, что связано с обострением конкурентной борьбы на внешнем рынке продуктов питания, повышением требований к их качественным характеристикам, низким уровнем дохода на душу населения. Рассмотрен вклад предприятий пищевой отрасли в промышленность Херсонской области по показателям объемов реализованной продукции, экспорта, капитальных инвестиций, прямых иностранных инвестиций и численности работников. Благодаря сформированному SWOT-анализу определена сущность стратегических ориентиров развития пищевой индустрии Херсонской области, рассмотрены сильные и слабые стороны, возможности и угрозы отрасли в условиях формирования устойчивого развития экономики государства.

Ключевые слова: пищевая промышленность, динамика, экспорт, стратегия, Херсонская область, индекс промышленной продукции, SWOT-анализ.

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Библ.:** 9.

Бурик Юлия Ивановна – аспирантка кафедры экономики, предпринимательства и экономической безопасности, Херсонский национальный технический университет (Бериславское шоссе, 24, Херсон, 73008, Украина)

E-mail: yburik700@gmail.com

UDC 338.439
JEL: L60; L66; R10

Buryk Yu. I. Food Industry in Kherson Region: Regional Dimension of Modern Dynamics

The article is aimed at studying the current status and major tendencies in the functioning of food industry in Kherson region, to form strategic development guidelines and to ensure competitiveness in the conditions of an unstable external environment. It is determined that the food industry is a strategically important industry sector in the agro-industrial complex of Kherson region. The region's food industry enterprises have a fairly wide specialization and provide the population with a wide range of products such as meat, dairy, flour and cereals, bakery, etc. The dynamics of the main indicators of development of the food industry in Kherson region during 2010–2017 were analyzed. Despite the priority of the industry in the region, the deterioration of the main indicators of development of the food industry in Kherson region continues, which is associated with increased competition in the foreign food market, severization of requirements to their quality characteristics, low per capita income. The contribution of food industry enterprises to the Kherson region industry in terms of sales volumes, exports, capital investments, foreign direct investment and the number of employees is considered. Using the SWOT analysis, essence of the strategic guidelines for the development of Kherson region food industry has been identified, considering the strengths and weaknesses, opportunities and threats of the industry in the context of sustainable development of the State's economy.

Keywords: food industry, dynamics, exports, strategy, Kherson region, industrial products index, SWOT analysis.

Fig.: 2. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 9.

Buryk Yuliia I. – Postgraduate Student of the Department of Economics, Entrepreneurship and Economic Security, Kherson National Technical University (24 Beryslavske Chss., Kherson, 73008, Ukraine)

E-mail: yburik700@gmail.com

Важливим чинником забезпечення ефективності функціонування харчової індустрії як однієї із головних і стратегічно важливих галузей національної економіки є комплексне освоєння наявного потенціалу кожного регіону. Саме тому вивчення сучасних проблем і негативних тенденцій галузі, що є відображенням нераціонального та неефективного використання природного, виробничого, трудового, фінансового, наукового та інших потенціалів окремих регіонів, набуває виняткового значення.

Дослідженню різних аспектів розвитку харчової промисловості присвячені доробки багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, ретроспективний огляд розвитку харчової промисловості України, глибинність формування парадигми її державного регулювання та еволюційно-трансформаційні зміни відображено у праці В. Хрип'юк [6]. Сучасний стан галузі в контексті вирішення проблем ефективного господарювання в масштабі країни проаналізовано низкою вчених, серед яких: О. Пилипенко [2], Г. Пиріг [3], Н. Шадура-Никипорець [7], Ю. Швець та А. Бутенко [9]. Обґрунтування основних шляхів та засобів підвищення конкурентоспроможності харчових підприємств відображено в доробку М. Шарко, К. Васильченко [8]. Разом із тим, ступінь опрацювання конкретної проблематики, зокрема розгляд і прогнозування тенденцій розвитку харчової промисловості в межах Херсонської області із застосуванням методики SWOT-аналізу, не знайшов всебічного висвітлення в економічній науковій літературі, що зумовлює необхідність подальших поглиблених досліджень.

Метою статті є дослідження сучасного стану й основних тенденцій функціонування підприємств харчової промисловості Херсонської області задля формування стратегічних орієнтирів розвитку та забезпечення конкурентоспроможності в умовах динамічних змін зовнішнього середовища.

Харчова промисловість займає провідне місце у структурі господарського комплексу Херсонського регіону. За підсумками 2017 р. виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у загальному обсязі промислової продукції склало 40,1%. Динаміка індексу промислової продукції з виробництва харчо-

вих продуктів, напоїв та тютюнових виробів протягом 2010–2017 рр., наведена на *рис. 1*, є неоднозначною. У 2010 р. індекс промислової продукції зріс на 98,7% порівняно з 2009 р., у 2012 та 2014 рр. він досягнув свого максимального значення і становив 118% та 115,3% відповідно. Протягом 2015–2017 рр. величина індексу промислової продукції харчової промисловості Херсонської області зменшувалася, причиною чого стало загострення конкуренції на зовнішньому ринку продуктів харчування та підвищення вимог до їх якісних характеристик. Зазначимо, що на спад виробництва вплинув низький рівень доходу на душу населення, який зменшив попит споживачів на певні продукти харчування, та відсутність державної підтримки розвитку галузі, що зумовила зниження ефективності функціонування вітчизняних підприємств.

Підприємства харчової промисловості Херсонської області забезпечують населення широким асортиментом м'ясної, молочної, борошномельно-круп'яної, хлібопекарської продукції. Але, незважаючи на пріоритетність харчової галузі в області, спостерігається зменшення обсягів виробництва основних видів харчових продуктів (*табл. 1*).

Із *табл. 1* видно, що найбільший темп приросту спостерігався у виробництві олії соняшникової нерафінованої та її фракцій (11,3%). Найвищі темпи падіння характерні для виробництва м'ясних і молочних продуктів, сирів, борошна, хлібобулочних виробів. Так, у 2017 р. борошна пшеничного чи пшенично-житнього було вироблено 64,1 тис. т, що становило лише 63,5% рівня 2010 р. Виробництво хліба та виробів хлібобулочних нетривалого зберігання за цей самий період знизилося на 32,0% і становило 23,4 тис. т у 2017 р. проти 34,4 тис. т у 2010 р. Протягом 2010–2017 рр. скоротилося виробництво молока та вершків коагульованих, йогурту, кефіру, сметани та інших ферментованих продуктів на 64,3%, сиру тертого, порошкового, блакитного та іншого несплавленого – на 79,2%, м'яса свиней – на 5,9%, м'яса великої рогатої худоби – на 50,0%.

Важливість галузі для економіки області обумовлена її питомою вагою в загальних обсягах вироб-

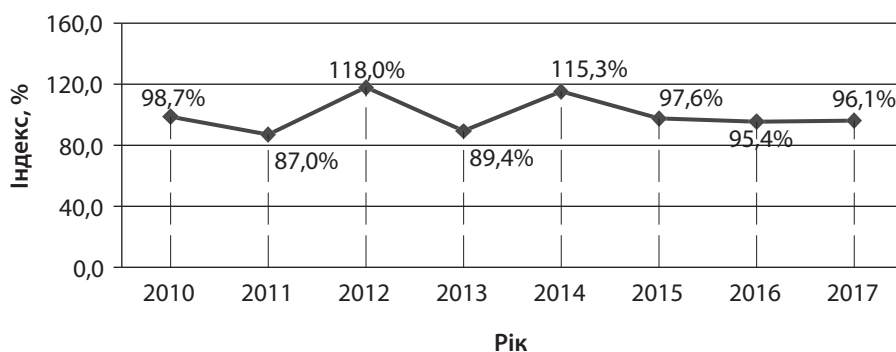

Рис. 1. Динаміка індексу промислової продукції з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів Херсонської області

Виробництво основних видів харчових продуктів Херсонської області, тис. тонн

Вид продукції	Рік					
	2010	2013	2014	2015	2016	2017
М'ясо свиней свіже чи охолоджене	1,7	1,5	1,8	1,9	2,2	1,6
М'ясо великої рогатої худоби свіже чи охолоджене	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1
Олія соняшникова нерафінована та її фракцій	181,2	149,1	208,3	201,5	205,2	201,7
Молоко та вершки незгущені й без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 1%, але не більше 6%, у первинних пакуваннях об'ємом нетто не більше 2 л	8,4	к	к	к	к	к
Сир тертий, порошковий, блакитний та інший неплавлений	10,6	5,5	3,8	2,8	2,1	2,2
Молоко і вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти	15,7	16,7	к	к	10,0	5,6
Борошно пшеничне чи пшенично-житнє	100,9	86,0	88,2	87,1	75,0	64,1
Хліб та вироби хлібобулочні нетривалого зберігання	34,4	31,5	29,2	27,2	26,5	23,4

Примітка: к – дані не оприлюднено з метою забезпечення вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено на основі [1; 4; 5].

ництва та реалізації промислової продукції, експортним потенціалом, чисельністю працівників, обсягами капітальних і прямих іноземних інвестицій (рис. 2).

Із рис. 2 видно, що протягом досліджуваного періоду обсяги реалізованої підприємствами харчової промисловості продукції в загальному обсязі промислової продукції Херсонської області мали приблизно однакову частку.

Незважаючи на зниження обсягів експорту харчових продуктів протягом 2013–2015 рр., у 2016 р. спостерігалася стабілізація експортних поставок з регіону. А статистичні дані за 2017 р. дозволяють стверджувати про поступове віднов-

лення відповідних обсягів експорту продукції харчової промисловості. Найбільші обсяги експортних поставок здійснювалися до Туреччини (12,7%). Далі зі значним відставанням ішли Польща (6,4%), Білорусь (6,3%), Російська Федерація (4,8%), Італія (4,7%), Мальта (4,6%), Нідерланди (3,9%). Основу експорту складали борошно та макаронні вироби, соняшникова олія та кондитерські вироби, соки й овочева консервація.

На рис. 2 видно, що на підприємствах харчової промисловості задіяно значну кількість працівників. У 2017 р. чисельність найманих працівників становила 12,7 тис. осіб (12,3% від загальної чисельності у промисловості). Протягом аналізованого періоду

Рис. 2. Вклад підприємств харчової промисловості в загальнопромислові показники Херсонської області протягом 2010–2017 рр.

відбулося скорочення, спричинене значною часткою міграції кваліфікованих працівників у зв'язку з кризовим станом вітчизняного виробництва.

Підприємства харчової промисловості є привабливими для іноземних інвесторів, оскільки річні обсяги залучених іноземних інвестицій за 2017 р. сягали 19,7% від обсягу прямих іноземних інвестицій у промисловість області. Найбільшу частку для іноземних інвестицій для модернізації технічних засобів харчових підприємств отримали Чаплинський, Нововоронцовський, Нижньосірогозький, Білозерський, Великолепетиський, Великоолександрівський, Цюрупинський райони та місто Херсон. Основними іноземними інвесторами стали Кіпр і Туреччина.

Оскільки ситуація харчової промисловості області є досить нестабільною, актуальним методичним і практичним інструментом формування стратегічних орієнтирів подальшого розвитку галузі є здійснення SWOT-аналізу. Зазначена діагностична процедура передбачає складання матриці, у стовпцях якої розміщуються характеристики зовнішнього середовища (можливості й загрози), а у рядках – сильні та слабкі сторони. В осередках перетинання рядків і стовпців з'являється можливість фіксувати рішення, спрямовані на усунення проблем. Складена в такий спосіб матриця SWOT уможливає побудову системи дій, що включають як стратегічні напрямки розвитку підприємств галузі, так і окремі заходи (табл. 2).

Беручи до уваги результати табл. 2, спостерігаємо надзвичайно високий вплив чинників на підприємства харчової промисловості. Особливу увагу варто звернути на внутрішні недоліки, що не дозволяють підприємствам функціонувати успішно.

Встановлюючи взаємозв'язки між сильними та слабкими сторонами та зовнішніми можливостями й загрозами, розробимо та обґрунтуємо систему заходів, необхідну для формування стратегії галузі (табл. 3).

Таким чином, задля підвищення конкурентоспроможності та ефективності функціонування галузі в Херсонській області повинна бути розроблена стратегія, спрямована на формування такої структури випуску харчової продукції, що задовольнятиме потреби ринку, відповідатиме ефективному завантаженню виробничих потужностей, спиратиметься на використання, головним чином, власних сировинних ресурсів для насичення внутрішнього ринку та формування експортного потенціалу галузі.

Херсонський регіон, володіючи важливими конкурентними перевагами (сприятливі природно кліматичні умови, зручне географічне розташування, кваліфікований персонал тощо), має всі перспективи для досягнення високих показників господарювання в харчовій промисловості.

ВИСНОВКИ

Встановлено, що харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю в агропромисловому комплексі Херсонської області. Незважаючи на пріоритетність галузі в регіоні, спостерігається погіршення основних показників розвитку підприємств харчової промисловості Херсонської області, що пов'язано із загостренням конкурентної боротьби на зовнішньому ринку продуктів харчування, підвищенням вимог до їх якісних характеристик, низьким рівнем доходу на душу населення. З огляду на вищевказане, завдяки сформованому SWOT-аналізу визначено сутність стратегічних орієнтирів розвитку харчової промис-

Таблиця 2

Базова матриця SWOT-аналізу для підприємств харчової промисловості Херсонського регіону

	S (strength) – сильні сторони	W (weaknesses) – слабкі сторони
Внутрішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> – наявність земельних ресурсів, необхідних для забезпечення продовольчої безпеки та подальшої переробки; – значний науково-технічний потенціал; – конкурентні переваги; – розвиток транспортних і логістичних мереж; – репутація серед споживачів; – менші витрати порівняно з конкурентами; – управління якістю; – широкий асортимент продукції 	<ul style="list-style-type: none"> – недостатність фінансових ресурсів; – втрата репутації у споживачів; – недосконалість програм реформування законодавства в напрямку розвитку харчової промисловості; – позиціонування в конкурентному протистоянні; – недоліки у стратегічній діяльності
Зовнішнє середовище	O (opportunities) – можливості	T (threats) – загрози
	<ul style="list-style-type: none"> – входження в нові ринки (сегменти); – розширення виробництва для задоволення потреб споживачів; – обґрунтоване законодавство; – досвід розвинених держав у сфері інноваційного розвитку; – взаємозв'язок з постачальниками 	<ul style="list-style-type: none"> – велика ймовірність виникнення нових конкурентів; – зміни в потребах і смаках споживачів; – негативні демографічні зміни; – загострена екологічна ситуація; – значна енерговитратність виробництва; – неефективний збут

Матриця заходів, спрямованих на розвиток підприємств галузі

Поле «СІМ»	Поле «СІЗ»
<ul style="list-style-type: none"> – постійне використання нововведень; – підвищення продуктивності праці; – успішна політика просування товару; – упровадження нових технологічних ліній 	<ul style="list-style-type: none"> – використання високоякісної сировини та матеріалів; – випуск продукції такої якості, яка відповідала б державним і світовим стандартам; – гнучка політика цін порівняно з конкурентами; – активізація рекламної діяльності
Поле «СІМ»	Поле «СІЗ»
<ul style="list-style-type: none"> – розробка товарів для нової групи споживачів; – зниження собівартості витрат; – пошук нових, більш досконалих форм товару, що випускається; – оптимізація випуску продукції 	<ul style="list-style-type: none"> – постійне навчання та перепідготовка кадрів; – використання нових ідей у маркетингу; – аналіз конкурентів для виявлення своїх сильних і слабких сторін; – підтримання контактів з науково дослідними організаціями та інвестування наукових розробок, спрямованих на підвищення якості продукції

ловості Херсонського регіону, розглянуто сильні та слабкі сторони, можливості та загрози галузі в умовах формування сталого розвитку економіки держави. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 23.11.2019).

2. Пилипенко О. Є. Розвиток харчової промисловості України. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2017. Т. 23. № 3. С. 15–25.

3. Пиріг Г. В. SWOT-аналіз харчової промисловості України. *Управління розвитком*. 2014. № 14. С. 42–45.

4. «Промисловість України у 2011–2015 роках»: статистичний збірник / за ред. І. С. Петренко. Київ, 2016. 381 с.

5. «Регіони України»: статистичний збірник / за ред. І. Є. Вернера. Київ, 2018. Ч. 2. 682 с.

6. Хрип'юк В. І. Харчова промисловість України: ретроспективний аналіз та сучасні проблеми розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 77–86.

7. Шадура-Никипорець Н. Т. Сучасний стан харчової промисловості України в контексті вирішення проблем ефективного господарювання. *Теорії мікро- та макроекономіки*. 2010. № 35. С. 109–117.

8. Шарко М. В., Васильченко К. Г. Шляхи та напрями підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості. *Економіка харчової промисловості*. 2015. № 1. С. 38–41.

9. Швець Ю. О., Бутенко А. А. Аналіз сучасного стану харчової промисловості України на внутрішньому та зовнішньому ринках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. Вип. 30. С. 71–74.

Науковий керівник – Шарко М. В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки Херсонського національного технічного університету

REFERENCES

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Khrypiuk, V. I. "Kharchova promyslovisht Ukrainy: retrospektyvnyi analiz ta suchasni problemy rozvytku" [The Food Industry of Ukraine: Retrospective Analysis and Modern Problems of Development]. *Ekonomika APK*, no. 9 (2018): 77-86.

«Promyslovisht Ukrainy u 2011–2015 rokakh»: statystychnyi zbirnyk ["Industry of Ukraine in 2011–2015": A Statistical Compilation]. Kyiv, 2016.

«Rehiony Ukrainy»: statystychnyi zbirnyk ["Regions of Ukraine": A Statistical Compilation], part 2. Kyiv, 2018.

Pylipenko, O. Ye. "Rozvytok kharchovoi promyslovisht Ukrainy" [Development of Ukrainian Food Industry]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii*, vol. 23, no. 3 (2017): 15-25.

Pyrig, H. V. "SWOT-analiz kharchovoi promyslovisht Ukrainy" [SWOT-analysis of the Food Industry of Ukraine]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 14 (2014): 42-45.

Shadura-Nykyporets, N. T. "Suchasnyi stan kharchovoi promyslovisht Ukrainy v konteksti vyrishennia problem efektyvnoho hospodariuvannia" [The Current State of the Food Industry in Ukraine in the Context of Solving the Problems of Effective Management]. *Teorii mikro- ta makroekonomiky*, no. 35 (2010): 109-117.

Sharko, M. V., and Vasylchenko, K. H. "Shliakhy ta napriamy pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv kharchovoi promyslovisht" [Ways and Directions of Increase the Competitiveness of Food Industry Enterprises]. *Ekonomika kharchovoi promyslovisht*, no. 1 (2015): 38-41.

Shvets, Yu. O., and Butenko, A. A. "Analiz suchasnoho stanu kharchovoi promyslovisht Ukrainy na vnutrishnyomu ta zovnishnyomu rynkakh" [Analysis of the Current State of the Food Industry of Ukraine on the Internal and External Markets]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menezhment»*, no. 30 (2018): 71-74.